

SVETILNIK

Ilustracija: Vedran Matanović

/ **Kulturni občasniki za mlade zanesenjake** / Gledališče Koper / Pokrajinski muzej Koper / Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana Capodistria, Centro Italiano "Carlo Combi" Capodistria / Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper / Pokrajinski arhiv Koper / Otok, zavod za razvijanje filmske kulture, Izola / Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran / Znanstveno-raziskovalno središče Koper / Letnik XV / Številka 2 / December 2021 / Brezplačni izvod /

Poštnina plačana pri pošti
6101 Koper – Capodistria

TISKOVINA
NDP

Branko Ćopić
Ježeva hišica

Ježeva kučica

Prevajalec – **Severin Šali**
Režiser in scenograf – **Jaka Ivanc**
Avtor glasbe – **Davor Herceg**
Avtor scenske poslikave-slikanice –
Vedran Mutavčić
Kostumografinja – **Anja Ukovič**
Lektor – **Martin Vrtačnik**
Oblikovalca svetlobe – **Jaka Ivanc,**
Siniša Milić

Igralec
Rok Matek
Pianist
Davor Herceg / Robert Vatovec

Tonski tehnik – **Martin Belac**
Lučni mojster – **Siniša Milić**
Tehnični vodja – **Ivo Štokovič**
Maskerka – **Sara Longar**
Odrski tehnik – **Vasja Bradač**
Garderoberka – **Anja Ukovič**
Sceno je izdelal odrski mojster –
Franc Kramperšek

Premiera
11. decembra 2021
v Gledališču Koper

Sezona 2021/2022
Uprizoritev 2

Slavni lovec

*Po gozdu
prostranem
brez stèze,
pota,
Ježek Bodiček
po ves dan se mota.
Hraber je lovec,
vprašajte miša,
vsa kopja naperi,
kadar juriša.
Volk
in medved
pa celo ovca
poznajo ježka,
slavnega lovca.
Jastreb ga ceni,
gad o njem sanja,
volk se umakne,
ponižno priklanja.
Dan hoda daleč
strah pred njim
plava,
koder potuje
spremlja ga slava.*

(B. Ćopić, Ježeva hišica)

Slavnega lovca Ježka Bodička nekega dne na kosilo povabi Lisica. Po obilni gostiji ga poskuša pregovoriti, naj pri njej prespi. Toda ker Ježek Bodiček ve, da bi ga ponoči snedla, se zahvali za njeno ljubeznivost in se vrne v svoj topli domek. Iz radovednosti, kaj se skriva v Ježkovem domu, se Lisica odpravi za njim, na poti se ji pridružijo še Volk, Medved in Divja svinja. Ko prispejo do Ježkove hišice, so presenečeni nad njeno preprostostjo, zato se mu posmehujejo. Na koncu jo skupijo, ker nimajo varnega doma, kamor bi se skrili. Ježek pa še naprej živi v svoji hišici in svojem gozdu.

Ježeva hišica je **basen v verzih** bosansko-hercegovega avtorja Branka Ćopića in danes velja za **eno najbolj prodajanih in največkrat ponatisnenih del za otroke v nekdanji Jugoslaviji**. Zaradi priljubljenosti med najmlajšimi bralci in njenega poduka, da **moramo biti na svoj dom – ne glede na to, kakšen je in kako ga vidijo drugi – ponosni**, je doživela številne priredbe za oder, tudi glasbeni, njeni junaki pa so prav tako oživel v animiranem filmu.

4. Kakšen bi bil tvoj idealni dom in kaj vse bi bilo v njem? Lahko ga narišeš, ali opišeš, ali pa združiš risbo in opis.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1. Kaj pa vam pomeni dom?

.....

.....

2. Kako se imenujejo spodaj napisane stalne besedne zveze? Dopolni jih.

a) Ljubo doma, kdor ga

b) Povsod je lepo, a **je najlepše.**

c) Neumen je tisti ptič, ki se sramuje svojega

3. Dopiši še kakšno novo stalno besedno zvezo, ki ji rečemo ... kako že?

.....

Rešitve: 2. Pregovor; a) ima; b) doma; c) gnezda; 3. Pregovor Foto: DAV

Za male sive celice

- A – Kako imenujemo lisičin dom?
- B – Kje in iz česa si lisica ustvari dom?
- C – Kje in iz česa si jež ustvari dom?
- Č – Ali je lisica ježeva prijateljica ali njegova plenilka?
- D – Kaj pomeni beseda plenilka (ženski spol) ali plenilec (moški spol)?
- E – Ali je res, da se jež prehranjuje večinoma s hruškami in jabolki?
- F – S čim vse se prehranjuje lisica?
- G – Kakšno osebnost ima lisica v pravljicah, bajkah in pregovorih?
- H – Hodi okoli kakor lisica okoli grozdja. To je slovenski pregovor. Poznaš basen, ki govori o lisici in grozdju? Poišči jo in preberi, pa boš dobil/-la odgovor, zakaj hodi kot lisica okoli grozdja.
- I – Katera žival pa v slovenskem pregovoru hodi okoli vrele kaše?
- J – Mogoče veš, kaj lisica simbolizira?
- K – Kakšne so ježeve lastnosti v basnih?
- L – Ali ima katero od teh lastnosti tudi jež iz pravljice/predstave Ježeva hišica?

Nekaj spletnih strani v namig:

- <https://www.tnp.si/sl/spoznajte/narava/zivalstvo/>
- <https://www.gozd-les.com/slovenski-gozdovi/gozdne-zivali/lisica>
- <https://www.ekodezela.si/eko-okolje/jezi-na-nasem-vrtu-zmote-in-napake/>
- <https://domaci-vrt.blogspot.com/2010/07/vse-o-jezu.html>
- https://ucilnice.arnes.si/pluginfile.php/3273234/mod_resource/content/1/LISICA%20Iz%20PAPIRJA.pdf
- https://www.pomurec.com/vsebina/22035/10_cudovitih_dejstev_o_lisicah
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Zajec_in_je%C5%BE

Domišljjsko-raziskovalna naloga.

Prižgi domišljijo, naravnaj jo na največjo zmogljivost in razmisli o spodnjih dveh vprašanjih.

Napiši, nariši ali sestavi domiselno, zanimivo, izvirno ježovo ali lisičino hišico.

Kaj bi po tvojem mnenju moral imeti lisičin dom in česa ne?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kaj pa mora biti v ježevem domu in česa v njem nikoli ne sme biti?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ježev odgovor

Zdaj pa jež vstane, pogleda zanosno in čudnim gostom zabrusi ponosno: »Pa naj je reven moj ljubi dom, jaz ga do smrti zapustil ne bom! Majhen je, skromen, vendar je moj, v njem sem svoboden gazda sam svoj. Delo je meni veselje, uteha, daje zavetje lastna mi streha. Le lopov, podlež – vzemi ga vrag! – za bede grižljaj prodaja svoj prag!« (...)

(B. Čopić, Ježeva hišica)

Kako bi ti nadaljeval zgodbo o Ježevi hišici? Če želiš, lahko nadaljevanje zapišeš tudi v obliki dialogov.

Zapisane zgodbe in narisane hišice nam pošlji na naslov Gledališče Koper, »Za Svetilnik – Ježeva hišica«, Verdijeva ulica 3, 6000 Koper ali na e-naslov info@gledalisce-koper.si. Najboljši likovni izdelek in najboljšo zgodbo bomo nagradili z dvema vstopnicama za otroško gledališko predstavo po tvoji izbiri. * Samanta

Pretekli dogodki

Med jesenskimi počitnicami smo izvedli različne delavnice. Na prvi delavnici so udeleženci spoznali veliko zanimivosti o krompirju in njegovi prehranski vlogi ter iz krompirja ustvarjali živalice in žige. Sledila je delavnica, namenjena igračam; najprej so si ogledali razstavo *Igre moje mladosti*, se na njej poigrali, nato pa izdelovali punčke iz koruze. Na zadnji počitniški delavnici so otroci spoznavali igre naših nonotov. S kamenčki so zbijali birille, naredili žogico iz starih nogavic se igrali *la mela velenosa*, *1, 2, 3 ... zvezda!*, pa *am salam* in *mamica, koliko je ura?*.

Otroci italijanskega vrtca **Giardino d'infanzia Delfino blu** so se udeležili **doživljajskega vodstva** in ob igri spoznavali pravljичno palačo Belgramoni Tacco.

Velika uspešnica letošnje jeseni je delavnica **Kdo je napravil Vidku srajčico**. Z zgodbico o Vidku otroci spoznavajo posamezne postopke pri izdelavi oblačila. Obiskali ste nas **otroci Vrta Koper – enote Bertoki, Kekec, Pobegi, Ribica, Šalara in Vanganel; Vrtec Semelela – enote Hrvatini, Markovec, Prisoje, Rozmanova, Slavnik, Semelela; Vrtec Škofije in Vrtec OŠ Marezige**. Obiskalo nas je 35 vrtčevskih skupin s skupaj kar 520 otroki.

Obiskali so nas tudi **učenci 6. razreda OŠ Livade**. Spoznavali so muzejske poklice, se seznanili z osnovami arheologije, nato pa se prelevili v arheologe in se preizkusili v skoraj pravih arheoloških izkopavanjih. Sledilo je **samostojno odkrivanje muzejskih predmetov** z našim **Lovom na zaklad**.

Tjaša Foto: arhiv PMK

Koper – Capodistria 1500

Slavni Koprčani – jih poznaš?

V preteklosti je Koper spadal pod različne oblastnike; najdlje mu je vladala Beneška republika, in sicer od 1279 do 1797. V tem obdobju se je mesto ne le gospodarsko in politično, pač pa tudi umetnostno in kulturno uspešno razvijalo.

Rešite kviz in preverite svoje znanje o osebnostih iz tega obdobja, ki so Koprpu pustile svoj pečat.

1. Peter Pavel Vergerij starejši

je bil humanist, pedagog, lektor grščine in diplomat. Pri papežu Inocencu VIII. pa je bil v službi: a) kuharja, b) vrtnarja, c) svetovalca.

2. Vittore Carpaccio

je vrhunski beneški renesančni slikar, ki je naslikal slike tudi za naročnike iz Kopra in Pirana. Kako je ime Vittorejevemu sinu, ki je v Koprpu nadaljeval očetovo slikarsko tradicijo? a) Marco, b) Piero, c) Benedetto.

3. Pietro Coppo je prispeval veliko novih odkritij na področju geografije in drugih humanističnih znanosti, s svojimi študijami in spoznavanji Istrskega polotoka pa velja za enega najpomembnejših: a) kartografov, b) notarjev, c) arheologov.

4. Peter Pavel Vergerij mlajši

je bil pravnik, diplomat, škof, ki je imel pomembno vlogo pri širitvi protestantskih idej v Istri. Vergerij je sodeloval s: a) Francetom Prešernom, b) Primožem Trubarjem, c) Srečkom Kosovelom.

5. Benedetto Carpaccio

naj bi domnevno v Koprpu prebival v hiši v gotskem slogu na današnjem: a) Prešernovem trgu, b) Titovem trgu, c) Carpacciovem trgu.

6. Santorio Santorio je bil zdravnik, izumil je različne medicinske instrumente, med katerimi je tudi troakar. To je: a) naprava za merjenje srčnega utripa, b) naprava za odstranjevanje tekočin iz telesnih votlin, c) naprava za merjenje telesne teže.

7. Zorzi Ventura je bil slikar, ki je v širšem prostoru Istre slikal za najpomembnejše:

- a) cerkve,
- b) palače,
- c) gradove.

8. Paolo Naldini

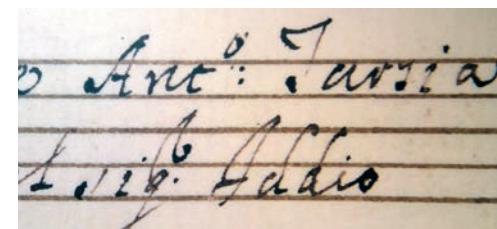
se je zapisal v zgodovino zlasti s svojim temeljnim delom Cerkevni krajepis ali Opis mesta in škofije Justinopolis, ljudsko Koper. Bil je eden najvidnejših koprskih:

- a) duhovnikov, b) škofov, c) papežev.

9. Člani družine Tarsia so veljali za sposobne dragomane. Orientalski izraz dragoman pomeni:

- a) proučevalec zmajev, b) uradni prevajalec, tolmač vzhodnih jezikov, c) turški ambasador.

10. Antonio Tarsia je posvečal svoje življenje glasbi in kompoziciji ter skrbel za glasbeno življenje stolnice in mesta. Kateri glasbeni instrument je igral? a) violino, b) bas, c) orgle.

11. Gian Rinaldo Carli

je bil humanist, zgodovinar, arheolog, ekonomist, profesor, esejist. Leta 1739 je skupaj z Girolamom Gravisijem ustanovil:

- a) glasbeno šolo,
- b) Akademijo Operosi,
- c) gimnazijo.

12. Girolamo Gravis se je posvečal raziskovanju na različnih področjih in študiju jezikov (grščine, hebrejščine, latinščine). Poročil se je s Chiaro Barbabianca, od koder izvira rod markizov Gravis-Barbabianca. Danes v palači Gravis-Barbabianca domuje:

- a) Glasbena šola Koper, b) Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, c) Pokrajinski muzej Koper. * Tjaša

Napovednik dogodkov:

Nova občasna razstava Pokrajinskega muzeja Koper:

■ Koper - Capodistria 1500

Na ogled od 17. decembra 2021 Muzejska galerija, Kidričeva 23 a, Koper

Lepo vabljeni na ogled razstave

Koper - Capodistria 1500 o glavnih osebnostih, povezanih z mestom Koper v času Beneške republike. *

Ustvarjalna delavnica po spletu:

■ Miklavž, Božiček ali Dedek mraz?

Sobota, 18. december 2021, 10.00–11.30

Kamra, objavila Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto; 1. polovica 20. stol.; dela v javni domeni

Kmalu nas bodo obiskali trije dobri možje. Mi jih že nestrno pričakujemo, ampak da bi jih lahko sprejeli tako, kot si zaslužijo, jih moramo najprej dobro spoznati. V prvem delu delavnice bomo spoznavali šege v adventnem času, veliko zanimivosti o Miklavžu, Božičku in Dedku mrazu, sledila pa bo ustvarjalna delavnica. Spremljaj našo spletno stran ali profil Facebook in izvedel boš več o delavnici. * Tjaša

Per le antiche vie 2...

La musica del diavolo

Care lettrici / cari lettori, **vi ricordate ancora di Giorgio?! Il bambino di 10 anni** mandato in vacanza, da una grande città, dalla nonna Ada a Pirano. **Lui pensava di annoiarsi** invece scoprì ben presto, che **Pirano nascondeva tanti luoghi magici e tante storie curiose**, come quella già raccontata della sirena e della leggenda di San Giorgio!

Nel 2019, la **Comunità Autogestita della Nazionalità Italiana di Pirano** e la **Biblioteca civica di Pirano** hanno pubblicato il secondo volume **Per le antiche vie 2 – La musica del diavolo** di **Lara Sorgo**, con illustrazioni di **Miriam Elettra Vaccari**.

Per gentile concessione dell'autrice vi proponiamo un'altra storia interessante, l'incontro di Giorgio con Caterina, una sua coetanea, che gli racconterà la **leggenda del sogno di Giuseppe Tartini** (1692–1770), **noto violinista e compositore, con il diavolo** e la nascita della sua opera più famosa **Il Trillo del diavolo**.

"Ciao, sono Caterina, ma tutti mi chiamano Cate", dice la bambina.

"Io sono Giorgio. Lo conosci Giuseppe Tartini?", chiedo.

"Sì, è stato il più grande violinista del Settecento. Ma che dico, il più grande violinista di tutti i tempi! Giuseppe Tartini è nato proprio qui a Pirano l'8 aprile del 1692. Lo vedi quel palazzo? È Casa Tartini, uno dei palazzi più antichi della piazza, e Tartini è nato in una delle sue stanze. Il monumento è stato eretto solo nel 1896, perché la piazza dove ci troviamo, prima di prendere l'aspetto attuale, era un mandracchio per le barche dei pescatori..."

Ritratto di Giuseppe Tartini
Foto: Conservatorio di musica "Giuseppe Tartini", Trieste

2022: ANNO TARTINIANO

Il Governo sloveno ha proclamato il 2022 come l'anno di Giuseppe Tartini, in occasione del 330° anniversario della sua nascita.

Statua di Tartini e Casa Tartini a Pirano

Foto: Nataša Fajon

Il violino di Tartini esposto nella casa natale a Pirano

"Che cosa ha fatto di così importante questo musicista?", chiedo ancora.

"Tartini nella sua vita si è dedicato completamente allo studio del violino. Ha scritto tante composizioni, ma la sua opera più famosa rimane *Il Trillo del diavolo*. Secondo la leggenda, Tartini avrebbe sentito suonare il diavolo stesso."

"Ti dispiace raccontarmi questa storia?", le chiedo.

"Era una notte fredda del 1713. Tartini era a letto, ma non riusciva a dormire. Durante il giorno era stato male, aveva la febbre e non riusciva a concentrarsi sul lavoro. Stava scrivendo una nuova composizione per violino ormai da mesi, perché doveva esibirsi in un importante concerto, però non riusciva a trovare le note giuste. Quella notte continuava a rigirarsi nel letto e a scivolare dentro e fuori dal sonno. Ad un certo punto, quando ormai non capiva più se stava dormendo o se era sveglia, sentì una risata provenire dai piedi del letto. Tartini si alzò di colpo in preda alla paura e chiese: "Chi è là?"

"E chi era?", interrompo il discorso. "Come sei impaziente, lasciami raccontare!", si arrabbia Cate.

"Allora dove siamo rimasti... Ah già, la presenza ai piedi del letto. "Non aver paura Giuseppe Tartini, sono qui per aiutarti!", disse la persona che si trovava ancora nel buio della stanza. "Se mi dai il tuo violino, ti farò dono della più bella musica mai sentita!". Allora la persona fece un passo avanti e nel chiaro della luna, Tartini vide che non si trattava di una persona, ma del diavolo".

Lo sapevo che c'era del mistero anche in questa storia...

"Che cosa desiderava maggiormente Tartini? Essere ricordato dopo la sua morte attraverso la sua musica. Perciò Tartini consegnò al diavolo il suo prezioso violino e l'archetto e si mise ad ascoltare. Il diavolo iniziò a suonare e fin dalla prima nota Tartini capì che il diavolo aveva ragione... Era davvero la musica più bella che avesse mai sentito! Il suo cuore provò tutte le emozioni conosciute

Foto: Nataša Fajon

Sala dei capricci architettonici in Casa Tartini

te e anche quelle che si trovavano negli angoli più nascosti. Il diavolo suonò per tutta la notte e quando i primi raggi di sole filtrarono nella stanza, la musica finì. "Ecco Giuseppe Tartini, hai sentito la mia sonata. Fanne buon uso in futuro e ricordati che ti seguirò ovunque andrai".

Appena ebbe pronunciato queste parole, il diavolo sparì. Tartini invece aprì gli occhi e si rese conto di aver sognato. Ma la musica continuava a rimanergli impressa nella mente e nelle orecchie! Prese subito carta e penna e si mise a trascrivere le note."

"E poi? Che cosa è successo con Tartini e la sua musica?", chiedo.

"La sonata lo rese famosissimo in tutta Europa. Tanti giovani musicisti accorrevano a Padova dove Tartini viveva e lavorava. In quella città aveva fondato la "Scuola delle Nazioni" e tutti volevano imparare l'arte del violino da lui."

* A cura di **Florjana Škerlič Jenko** e **Roberta Vincoletto**

Razstava *Magični svet ročnih lutk* na Oddelku za mlade bralce Knjižnice Koper

V Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper, na Oddelku za mlade bralce, smo v mesecu novembru 2021 postavili na ogled zanimivo razstavo o ročnih lutkah. Obiskovalci so si lahko ogledali, **zakaj so lutke pomembne pri otrokovem razvoju**. Lutke so primerne za vse generacije, v nekaterih specializiranih ustanovah jih uporabljajo tudi kot sredstvo za premagovanje stisk in osamljenosti.

Positivni učinki ročnih lutk so dokazani na vseh ravneh v vrtcu in šoli. V celotnem pedagoškem procesu so lutke nepogrešljivi **pripomočki za učenje, spoznavanje sebe in okolice, za igranje** in tudi za **terapevtske namene**. Uporaba ročnih lutk pa se priporoča tudi pri vsakodnevnem delu s starejšimi.

Primerne so **za vse generacije**: **malčki** jih lahko imajo za *ninico* ali igračo. **Starši ali vzgojitelji** pa lahko z ročnimi lutkami pomagajo k boljšemu razvoju otrok. V vrtcu se lutke uporabljajo za igro in učenje. V veliko pomoč so tudi različnim specialistom, kot so **logopedi, psihologi in psihoterapevti**. Pri odraslih se ročne lutke uporabljajo kot animacija in za razvijanje posebnih sposobnosti, to so: **lutkarstvo, animacija ob predavanjih** in podobno. V domovih za ostarele in v zdravstvenih zavodih pa so v veliko **pomoč pri premagovanju stisk in osamljenosti**.

Pomen lutke za otrokov razvoj
Igra z lutko vpliva na **razvoj otrokove domišljije, pozitivno samopodobo** in **krepitev samozavesti, na oblikovanje socialnih veščin, izražanje emocij**; spodbuja tudi **razvoj govora, empatije** in **ustvarjalnosti**.

Otroci se ob igri z lutko **učijo komunikacije, socializacijskih spretnosti** in **reševanja manjših konfliktov**. Prav tako se med njimi razvijajo **solidarnost, medsebojna pomoč** in **dopuščanje različnosti**. Otroci ob igri z lutko **uživajo, se sprostitjo** in so pripravljeni na **dialog**. Otroci imajo priložnost za izkustveno **učenje pozitivnih medsebojnih odnosov** in **nenasilnega reševanja konfliktov**.

Ustvarjalnost

Ali tudi vi radi ustvarjate? Ste morda že kdaj sami ustvarili lutke in pripravili čisto svojo lutkovno predstavo, s katero ste razveselili starše, prijatelje, učitelje in vzgojitelje? Lutke lahko izdelamo iz različnih materialov, kot so nogavice, kuhalnice, filc, karton, papirnati kozarci ...

*Preizkusite se v izdelovanju lutk iz različnih materialov. Svoje izdelke lahko fotografirate in fotografije do 15. januarja 2022 pošljete na elektronski naslov tina.skrokov@knjiznica-koper.si. Izžrebali bomo srečnega nagrajenca, ki bo v Knjižnici Koper, na Oddelku za mlade bralce, dobil majhno preseñenje. * Tina*

Viri:
<https://rocnelutke.si/svet-lutk/>
(30. november 2021 ob 19.11)
http://www.didakta.si/doc/Didakta_185.pdf
(30. november 2021 ob 19.30)

Žito, olje, vino pa ribe, sol, meso ...

A sladice?

Prehrana v Kopru in na njegovem podežlju od antike do konca 19. stoletja

Hrano potrebujemo za vnos hranljivih snovi za rast, zdravje, za razvoj, za dobro počutje; ali na kratko, za dobro delovanje našega organizma. Dobro je vedeti, da kakovostna hrana pomeni kakovostno življenje. Kaj pa pomeni pravilna prehrana? Danes ali v preteklosti? Za otroke ali odrasle? Za meščane, kmete, ribiče, redovnike? Za obmorske ali hribovske kraje? Vsakdanja ali praznična?

Vsak čas, kraj in družbeni red v zgodovini je poznal svojo »pravilno« prehrano. Rimski državljani so za zajtrk jedli košček kruha s sirom, včasih tudi jajca. Osnovna živila so bila kruh, vino, oljke in oljčno olje, ribe, zelenjava in svinjina. Poznali in uživali so začimbe, perutnino, sadje. **Germani** so večinoma uporabljali mast, meso in mlečne izdelke.

Plemiči, bogati meščani v Istri, ki so želeli pokazati svoje bogastvo, so jedli večinoma mesne jedi in uporabljali drage začimbe, ki so jih prinašali iz različnih držav. **Manj premožni** so jedli večinoma kruh in zdrob, *mineštre*, stročnice, repo, slano meso in ribe slabše kakovosti, predvsem pa tiste vrste zelenjave, ki so imele izrazit pekoč okus, kot je npr.: čebula, česen, šalotka, por. **Kmečko prebivalstvo** je pripravljalo zelenjavne in močnate jedi. Poleg tradicionalnih kultur

(žita, zelenjave) so v Istri v preteklosti gojili in uživali plodove rastlin, ki so jih prinesli od drugod – koruzo, paradižnik in krompir. Različno zelenjavo so uporabljali tudi bogati, večinoma kot prilogo k mesu.

Praznična hrana je bila glede na vsakdanjo bogatejša. Njen izbor je bil širši, jedi so bile pripravljene iz kakovostnejših živil, ki so jih gospodinje že nekaj tednov prej začele dajati na stran. Veljalo je nenapisano pravilo, da za praznike ne sme ničesar primanjkovati.

Na podežlju je bila **kuhinja** osrednji prostor bivališča, vendar je bila miza pogrnjena le ob praznikih in morda nedeljah. Pred jedjo so molili; ponekod so si zaželeli dober tek ali v Istri: »*Buh žegnej!*« Temu je sledil odgovor »*Buh lonej!*«. Za meščane in plemiče pa je bila kuhinja manj pomembna. Pomembnejša zanje je bila **jedilnica**, ki je bila okrašena. V njej je bilo več miz in mizic, stolov in foteljev, omaric in vitrin. Plemiči so pogosto prirejali *bankete*, na katerih so ponujali najrazličnejše mesne in ribje jedi, različne sladice, kandirano sadje in sadje v kompotu ter druge delikatese, ki so jih uživali v kombinacijami z najzlahotnejšimi sortami vin. Med plemstvom je bilo ob kavi in čokoladi razširjeno tudi uživanje posladkov, ki so jih pripravljali v domači kuhinji ali pa kupovali od slaščičarjev in pekov. Šlo je v glavnem za suho pecivo iz moke, jajc in masla. Značilni tovrstni beneški suhi kolači z imenom *bussulà* so bili razširjeni v Kopru in po vsej Istri. Poleg teh so bile priljubljene praznične sladice tudi na podežlju: *fritole* (miške) in *kroštote* (flancati) ter *pinca* (sladki kruh).

Kaj pa **solinarji**? Poleg tega, da so pekli kruh, so večinoma jedli ulovljene ribe, rake in druge morske sadeže. Ker so bile ribe z drugimi morskimi sadeži in raki namenjene predvsem kuhanju, so iz njih pripravljali *brodet*. Kot prilogo k brodetu ter tudi drugim jedem na žlico so poleg kruha ponudili polento; za zelenjavo ter solate pa so uporabljali *žburjon* – osočnik, slanušo, ki raste ob morju v slani vodi. Ko ni bilo rib, so kuhali *mineštre*.

Tako kot bogati prebivalci mest so tudi **redovniki in redovnice** običajno jedli sveže meso (npr. še isti dan ubito divjačino, sveže je bilo tudi na tržnicah kupljeno meso, saj so živino klali vsak dan) in ribe (npr. jegulje in piškurje so še žive nosili k prodajalcem rib). V samostanu sv. Klare so redovnice pekle tudi pecivo, na primer pecivo v obliki kolobarjev (*buzolai*), kekse v obliki palčk (*savoiard*), medene cvrtke – kroglice (*pignolate*). Otroci v dobrodelnem vrtcu v Kopru pa so vsak dan dobili *mineštro* in kruh.

Še veliko zanimivih podatkov o prehrani najdete **na razstavi in v knjigi *Prehrana v Kopru in na njegovem podežlju od antike do konca 19. stoletja* v Pokrajinskem arhivu** v Kopru v letu, ko je **Slovenija evropska regija gastronomije**.

Naloge:

1 – Poveži ime sladice s sliko:

- a – buzzolai
- b – savoiard
- c – pignolate
- č – fritole
- d – pinca
- e – kroštote

2 – Mineštra je:

- a – kuhana zelenjava
- b – kuhano meso
- c – kuhane ribe

3 – Brodet je:

- a – kuhana zelenjava
- b – kuhano meso
- c – kuhane ribe

4 – Banket pomeni:

- a – domača banka v hiši
- b – proslava z obilno pojedino
- c – bankomat
- č – talna obloga v sobah premožnejšev

5 – Gastronomija ali:

- a – trebušno vnetje
- b – kuharske veščine
- c – zdravniški pregled
- č – zeliščni nasad

Dopolni recept in pomagaj doma pri peki slaščice. Ugotovi, za katero sladico je ta recept.

Sestavine:

- 2 skodelici bele m _____
- 4 kokošja j _____
- ¼ čajne ž _____ soli
- o _____ za cvrtje
- ½ skodelice s _____ dk _____
- ½ skodelice medu
- 2 žlici pinjol
- sladkor ali barvite mrvice za okras

Postopek:

Iz moke, jajc in soli zgnetite testo, da bo gladko in mehko. Iz testa naredite kroglice v velikosti malo večjih lešnikov. Kroglice cvrete 1 do 2 minuti v vrelem olju ob stalnem mešanju. Ko so ocvrte, jih s penovko vzemite ven in odložite, da se odcedijo.

Nato v posodi na rahlem ognju segrejte sladkor in med, da se stopita v gosto maso in v njo polagajte kroglice. Mešajte, dokler niso enakomerno pokrite s sladko oblogo. Zlagajte jih v okrasno posodo ali na pladenj, posujte s pinjolami in okraski ter pustite, da se ohladijo. Dober tek.

Sladica je:

* *Nada Čibej*

Zimska pravljica po filmsko

Špet smo dočakali letni čas, ko se narava za nekaj mesecev ogrne v mraz in temo, mi pa se skrijemo v toplino doma in si prižgemo luči – zato imamo še posebej radi bleščanje prazničnih lučk. Ljudje so vso zgodovino temu času pripisovali poseben, magičen pomen, in še danes velja enako. Spremenili so se le načini, kako k sebi priključimo magičnost. V sodobnem času nam pomaga tudi tehnologija. Vse od začetkov filmske umetnosti imamo namreč v tem obdobju možnost doživeti kar dvojno čarobnost: **čudežnost gibljivih sličic in zgodbe, ki nas popeljejo v vzdušje božično-novoletnih praznikov, da nas navdihnejo za prijateljstva in srčnosti polno novo leto. Kaj ni to čudovito razkošje?**

Privoščimo si ga! Naredimo kratko potovanje po otroških in družinskih filmih z zimsko in praznično tematiko iz naše bližnje in daljne sosesčine ter pogledimo, kakšna darila prinašajo. Ne samo to, veliko teh filmov je nastalo po slavni otroških knjigah. Temu dvojnemu veselju lahko rečemo kar darilni paket.

Naloga: pomislite, katera je vaša najljubša knjiga s sorodno tematiko. Hitro zapišite naslov. Je po njej posnet tudi film? Ali pa obratno? Če ne veste, s starši preverite na spletu in si pripravite filmsko-knjižni večer. Tisti, ki komaj čakate nove ideje, pa berite naprej in si oglejte vsaj enega od opisanih filmov.

Opomba: praznične lučke v sobi med projekcijo so obvezne!

Skočimo v sedanost in spotoma kar na severni konec Evrope. Pravkar v kinih vrtijo celovečerni film **Pozabljeni božič** (Snekker Andersen & Julenissen: Den Vesle Bygda som Glomte at det var jul, režija Andrea Eckerbom, 2019), božično-zimsko pravljico, v kateri radovedna, neustavljiva deklica Eliza spoznava čarobnost davno pozabljenega božiča. Ta film je **posnet po znani norveški božični zgodbi Alfa Prøysena**.

Eden najljubših nostalgičnih filmskih spominov iz otroštva številnih staršev po svetu in tudi v Sloveniji je angleški kratki animirani film **Sneženi mož** (Snowman, režija Dianne Jackson, 1982) o snežaku, ki na božični večer oživi in pelje dečka na Severni tečaj na srečanje z Božičkom. Nežno čustvena pripoved o otroštvu z nepozabno, zimzeleno nosilno pesmijo *Walking in the Air* je nastala **po priljubljeni slikanici Raymonda Briggsa** *Sneženi mož*, ki je na voljo tudi v slovenski izdaji (čeprav je slikanica, psst, brez besedila).

Da po krivici ne izpustimo najslavnejših otroških junakov iz Skandinavije, pa častno mesto zimske pravljice dajmo našim priljubljenim Muminom. V celovečernem animiranem filmu **Čarobna zima v Mumintrolu** (Muumien taikatalvi, 2017) Muminiočka, Muminmama in Mumintról raziskujejo pomen božiča. Film je nastal po svetovno znanih (in tudi v slovenščino prevedenih) **stripih o Muminih avtorice Tove Jansson**. Mumini so v Skandinaviji in na Japonskem celo tako slavni kot Disneyjevi junaki, pa tudi pri nas jih dohitevajo.

Tudi v sosednji Italiji se skriva veliko božično presenečenje. Svetovno znani italijanski pisatelj knjig za otroke **Gianni Rodari** je leta 1964 napisal knjigo **Modra puščica** (La freccia azzurra), ki govori o potovanju igrač iz trgovine gospe Befane na večer krščanskih svetih treh kraljev. Vendar ta gospa nima tako posebnega imena po naključju. Po ljudskem verovanju Italijanov je Befana dobra čarovnica, ki otrokom v noči med 5. in 6. januarjem deli darila in bombone. Leta 1996 se je po predlogi knjige rodil istoimenski animirani film (režija Enzo D'Alò), ki je bil nedavno tudi restavriran (ali digitalno obnovljen).

Filmov za otroke, ki vsebujejo praznične zimske teme in so bili posneti po knjigah, seveda lahko najdemo še mnogo – za celo knjigo.

Opisane filme lahko sami poiščete na spletnih televizijah, TV Sloveniji, v knjižnicah, nekatere pa tudi na prihajajočih filmskih dogodkih zavoda Otok (www.isolacinema.org). Za več informacij o projekcijah nam lahko pišete na lorena.pavlic@isolacinema.org.

Naj vas ti filmi spodbudijo, da boste sami poiskali še več tovrstnih filmov, ki jih še niste videli, in si pričarali posebne praznike. Srečno in srčno v novem letu! *

Modro ustvarjanje

Vsebine, ki jih predstavljamo v Pomorskem muzeju, so prepletene in tesno povezane z morjem. V muzeju smo letos gostili razstavo **Morje plastike**, ki sta jo pripravili vodji društva **Smetumet**. Zanimivo sta predstavili **problem plastike v morju** in nas spodbudili k razmišljanju, kako lahko prispevamo k zmanjšanju plastike in drugih smeti v morju. Pravita, da ko plastika enkrat pride v morje, tam tudi ostane, saj se slej kot prej zmelje v **mikroplastiko**. Uravnovešenost morja in morskih ekosistemov ima ključno vlogo pri ohranjanju življenja na Zemlji. Zato je pomembno, da za naše morje začnemo skrbeti boljše, kot smo to počeli doslej.

Za nastanek manjše količine odpadkov lahko v tem času marsikaj naredimo sami.

Pri okraševanju domačih božičnih drevesc se lahko, denimo, zgledujemo po naših prednikih, ki so drevesca krasili z orehi in lešniki, doma pečenimi piškoti in drugimi za okolje povsem neobremenjujočimi okraski.

V Veliki Britaniji so izračunali, da v tem prazničnem času samo v svoji državi odvržejo več kot 365.000 kilometrov darilnega papirja. S tem bi lahko kar devetkrat obkrožili zemeljsko oblo.

Celo v Marianskem jarku, na najgloblji točki našega planeta, skoraj 11.000 metrov pod gladino, so že našli majhne plastične delce. Zakaj ravno sedaj omenjamo plastiko in smeti? Ker prihajajoči prazniki prinašajo poleg veliko lepega in dobrega tudi veliko količino odpadkov.

Ustvarjajmo!

Pojdite na sprehod ob obali in naberte čim več različnih lesenih paličic, školjk, kamenčkov, koščkov stekla in podobno. Sproti lahko naredite tudi dobro delo in pobereite odpadke, ki vam bodo morda celo prišli prav pri ustvarjanju. Potrebnovali bomo še lepilo za les ali pištolo za lepljenje, škarje in vrstico ali rafijo.

Paličice zavežemo skupaj z uporabo vrznega vozla.

Školjke nalepimo na leseno paličico in ji privežemo vrstico.

Ustvari še veliko različnih okraskov!
* Veronika

Ali veste, da so že v prazgodovini ljudje zbirali naravne materiale ob morju in jih uporabljali za okraševanje? Naravno prelučnjane školjke, polže, kamne, les ali druge materiale, ki so jih našli v naravi, so uporabljali za nakit. Zelo priljubljeni so bili predmeti iz školjk *Spondylus* – morskega konjskega kopita, iz katerih so posebej v poznem neolitiku izdelovali zapestnice, obeske in druge okrasne predmete.

Morske školjke in polži iz Arheološke zbirke Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" Piran.

Inštitut za filozofske študije ZRS Koper

Kaj je filozofija?

„Dve stvari navdajata čud z vselej novim in naraščajočim občudovanjem in strahospoštovanjem, čim pogosteje in vztrajneje se razmišljanje z njima ukvarja: zvezdno nebo nad menoj in moralni zakon v meni.“

(Immanuel Kant: *Kritika praktičnega uma*)

Marko je zamišljeno gledal skozi teleskop, ki si je utiral pot skozi kupolo astronomskega observatorija. Skupaj s sošolko Anjo sta dočakala priložnost, da obiščeta kraj, kjer sta bila zaposlena njuna starša, in z navdušenjem sta poslušala o vsem, kar sta jima predstavila skupaj s sodelavci.

Skozi zvezdno nebo nad menoj.

Vendarle se je Anji zdaj zazdelo, da se je Marko precej odmaknil in da njegov pogled izraža zaskrbljenost, ki je ni pričakovala.

„Kaj te muči?“ ga je vprašala.

Marko je odvrnil pogled od nebesnih teles, ki jih je gledal skozi teleskop, in počasi odgovoril: „Razmišljam o tem, kar je rekla mami. Da so vse te zvezde, ki jih gledava skozi teleskop, le majhen delček vesolja, ki se nenehno širi. Da je za naše razu-

mevanje tako rekoč neskončno, čeprav lahko o tem govorimo le s števkami, ki imajo meje. Toda kako si lahko predstavljamo neskončnost? Kam se veselje lahko širi?“

Anja ni vedela, kako naj natančno odgovori na to, zatem se je spomnila, da je nekoč brala o tem, kako se vse znanje, ki ga poseduje človeštvo, povečuje, vendar smo vedno omejeni s tem, kje in kako dolgo živimo. Da tudi največji učenjaki sveta nimajo odgovorov na vsa vprašanja, ki se v hitro spreminjajočem svetu vsak dan postavljajo na novo in zahtevajo nove odgovore.

Po kratkem premoru je po spominu začela govoriti iz knjige, ki jo je nekoč brala, zdaj pa je prebrano začela tudi povezovati z razmišljanjem o stvareh, ki so begale Marka.

„Nekoč so ljudje verjeli, da živimo v sklenjenem svetu, ki je imel svoje meje, in ljudje so verjeli, da jih je moč spoznati ter s tem skleniti znanje o nas in o vsem, kar nas obkroža. To so bili modri ljudje, ki so se imenovali filozofi (izraz filozofija izhaja iz stare grščine in pomeni ljubezen do modrosti). Toda zatem ko so napisali velika dela, v katerih so odgovarjali na ključna vprašanja o tem, kaj človek v bistvu je, kaj je narava, ki nas obkroža, ali kako vemo, da so naša dejanja dobra in ne slaba, so začeli opazovati, da so njihovi odgovori različni in si včasih celo nasprotujejo ter da so vprašanja pogosto tako težka, da ustrezni odgovori nanje zahtevajo dolge in poglobljene raziskave. Sčasoma so začele nastajati nove vede in znanosti – na primer matematika, fizika, biologija, psihologija – ki so skušale dajati vedno bolj natančne odgovore. Toda obenem je postalo jasno tudi to, da je še vedno treba znati postavljati prava vprašanja in naprej poskušati razumeti samega sebe ...“

Marko jo je pazljivo poslušal, zdaj pa ji je skočil v besedo: „Kako to misliš, razumeti samega sebe? Saj se vidim v ogledalu. Vem, kaj sestavlja moje telo. Ne pomeni to, da razumem, kdo sem?“

Anja ni vedela, kako naj na to natančno odgovori. Zdelo se ji je, da pri tem nekaj manjka. Kdo sem zares jaz, ki razmišlja? Kaj pomeni to, da se nečesa *zavedamo*? Kaj pomeni zares živeti, obstajati?

Prešnilo jo je, da so ta vprašanja pomembna še za nekaj drugega:

„Mogoče je to, da sam sebe ne razumeš le kot skupek naravnih pojavov, ampak kot živo bitje, ki razmišlja in se samostojno odloča. Nek filozof je nekoč rekel, da hodimo v šolo in

se učimo zato, da lahko odgovorno razmišljamo s svojo glavo in smo odgovorni tudi do drugih. Je mišljeno tako, da je treba razumeti, kakšno je naše mesto v svetu, za kaj se je treba truditi in se učiti in kako z našim delovanjem vplivamo na druge?“

Marko se je zdaj pridružil Anjinemu miselnemu toku:

„Mislim, da vem, kaj hočeš povedati. Tvoj ati je povedal, da smo razvili zelo kompleksne teleskope in odkrili ogromno novega o vesolju, da razmišljamo o tako neverjetnih rečeh, kot je Dysonova sfera*, da prihajajo samovozeči avtomobili in umetna inteligenca, ki se sama uči, obenem pa še vedno ne vemo vsega o nas samih in sprožamo vojne ter dopuščamo, da so nekateri ljudje lačni in nimajo doma. Da ni vselej pomembno samo, da kopicimo znanje o svetu, ampak da ga znamo tudi pravilno uporabiti in povezati z vsakdanjim življenjem. Da ne gre le za to, da vemo, iz česa smo sestavljeni, ampak da tudi vemo, kaj so naši cilji in kakšna vprašanja o sebi in svetu naj si postavljamo; in da je vedno ob meni nek „ti“, do katerega moram zavzeti odnos ...“

Organizacije, kot sta **Inštitut za filozofske študije ZRS Koper** in **Slovensko filozofsko društvo**, se ukvarjajo s tem, da omogočajo prostor za raziskovanje filozofije in filozofijo približajo vsem, tudi otrokom in mladostnikom.

Anja je postala živahna in ga je prekinila:

„Da! Vsa naša dejanja, pa tudi vse tisto, kar se učimo v šoli, potrebuje neko ozadje. Šele, ko bom vedela, kako naj delujem sama, bom lahko razumela tebe in bom tudi bolj pazila, da te ne bom prizadela, ker smo ljudje med sabo povezani, tudi če živimo daleč narazen in imamo drugačna prepričanja. Je to filozofsko razmišljanje?“

*Dysonova sfera je velikanska hipotetična struktura, ki v celoti objame zvezdo in s tem „ujame“ oziroma izkoristi vso energijo, ki jo zvezda oddaja. Pogosto se pojavlja v znanstveno-fantastičnih filmih.

Filozofija je starodavna veda, ki že tisočletja išče odgovore na temeljna vprašanja o tem, kaj človek je in kako naj deluje v svetu.

Za trenutek sta obmolnila. Komaj viden kimljaj, ki sta ga namenila drug drugemu, je pomenil, da sta se sporazumela o tem, kako je pomembno, da se opredelita do tega, kaj je njuno mesto v svetu in kako sta zmožna sprejeti drug drugega kot osebi z lastnimi potrebami, prepričanji in ravnanji, ki si zaslužita, da se jima prisluhne.

Toliko vprašanj in toliko odgovorov obstaja o vsem, kar nas obkroža – a vendar se zdi, da že s pogovorom o tem, kaj se nam v življenju zdi zares pomembno ali kako lahko odgovorno delujemo v razmerju do drugega, odpiramo svoje lastne skrivnosti in se lažje najdemo v svetu, ki nas obkroža in določa naše vsakodnevno življenje.

Anja in Marko sta se predramila iz zamišljenosti. Odkrivanje tega, kdo sta in kako naj se vedeta do drugih, ni premočrtno in zahteva miselni napor, vendar se jima zdaj zdi še kako pomembno, četudi je morda globina skrivnosti človeškega duha, kot pravijo, neskončna. O neskončnosti vesolja pa bosta nadaljevala kdaj drugič. Tokrat se bosta še malo ukvarjala s **filozofijo: vedo, ki postavlja bistvena vprašanja o svetu in o nas samih** ter ki se je pojavila že v davni preteklosti – še danes pa **pomeni osnovo za razmišljanje o tem, kako naj razumemo samega sebe, drugega in svet, ki nas obkroža.** *

Ilustracija Vedran Muravčić, foto Marej Škrljic

Gledališče
TeatroKoper
Capodistria

1911
POKRAJINSKI MUZEJ KOPER
MUSEO REGIONALE DI CAPODISTRIA
KOPER REGIONAL MUSEUM

OSREDNJA
KNJIZNICA
SREČKA VILHARJA KOPER

BIBLIOTECA
CENTRALE

POKRAJINSKI ARHIV KOPER
ARCHIVIO REGIONALE DI CAPODISTRIA

otok

POMORSKI MUZEJ - MUSEO DEL MARE
"SERGEJ MAŠERA" PIRAN - PIRANO

ZRS

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE DI CAPODISTRIA

Občina Isola
Comune di Isola

OBČINA PIRAN
COMUNE DI PIRANO

Občina Ankaran
Comune di Ancarano

Svetilnik / Kulturni občasniki za mlade zanešenjake / Letnik XV, številka 2 / Izdajajo: Gledališče Koper, za izdajatelja Katja Pegan; Pokrajinski muzej Koper, za izdajatelja dr. Luka Juri; Comunità Autogestita Costiera della Nazionalità Italiana di Capodistria, za izdajatelja Alberto Scheriani; Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, za izdajatelja David Runco; Pokrajinski arhiv Koper, za izdajatelja mag. Nada Čibej; Otok – zavod za razvijanje filmske kulture, za izdajatelja Lorena Pavlič; Pomorski muzej – Museo del mare "Sergej Mašera" Piran – Pirano, za izdajatelja Franco Juri; Znanstveno-raziskovalno središče Koper, za izdajatelja prof. dr. Rado Pišot / Uredniški odbor: Samanta Kobal (urednica; info@gledalisce-koper.si), Tjaša Miklavčič (tjasa.miklavcic@pokrajinski.muzej.koper.si), Roberta Vincoletto (info@centrocombi.eu), Tina Škrokov (tina.skrokov@kp.sik.si), Nada Čibej (nada.cibej@arhiv-koper.si), Lorena Pavlič (lorena.pavlic@isolacinema.org), Veronika Bjelica (veronika.bjelica@gmail.com), Alenka Obič (alenka.obic@zrs-kp.si) / Lektorica slovenskega jezika Alenka Juvan / ISSN C506-158X / Priprava slik in tisk Tiskarna Vek Koper / Naklada 3.600 / Koper, december 2021 /

Foto Katja Pegan